

Szolidaritás az ukrajnai menekültekkel Magyarországon: gyakorlatok és attitűdök egy lakossági felmérés alapján

Rövid összefoglaló

Zakariás Ildikó (TK KI), Feischmidt Margit (TK KI), Gerő Márton (TK SZI), Morauszki András (TK KI), Neumann Eszter (TK KI), Zentai Violetta (CEU DI), Zsigmond Csilla (TK KI)

A kutatásunkban az ukrajnai menekülteket támogató önkéntes (és kisebb részben fizetett) segítségnyújtást vizsgáltuk a magyarországi felnőtt lakosság körében, ezen belül a segítség gyakorlatait, a segítségnyújtáshoz kapcsolódó attitűdöket, valamint az ukrajnai menekültekről alkotott tágabb elképzeléseket. Kvantitatív survey módszertannal dolgoztunk, egy 1000 fős – nem, kor, településtípus, régió és iskolázottság szerint – reprezentatív mintán. Az adatfelvételt a Medián Piackutató végezte 2022 júniusában.

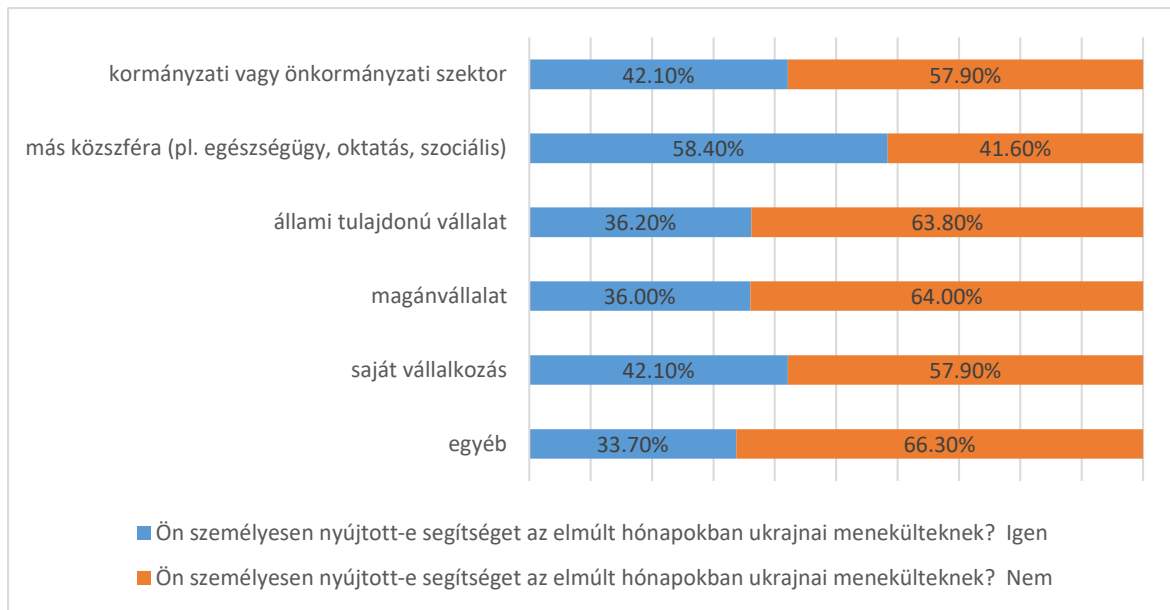
A segítségnyújtás gyakorlatai:

Eredményeink szerint a felmérés idején a **lakosság körülbelül 40%-a vonódott be a segítségnyújtásba** (a hibahatárokat figyelembe véve 36-44%). A bevonódás leginkább tárgyi vagy pénzbeli adományozás útján (23%-23%) történt. Önkéntes munkát a felnőtt lakosság 7%-a végzett, a szállásadás, munkakeresés és a segítség egyéb módjai 5%-nál kevesebb válaszadót érintettek. A felmérés idején, 2022 júniusában válaszadóinknak mindössze 4%-a számolt be arról, hogy a segítségnyújtásért, vagy annak egy részéért fizetést is kapott.

A segítők több mint fele, 54%-a szervezethez vagy intézményhez kapcsolódva segített. Ezen utóbbi csoport 41%-a jelölte, hogy valamilyen segélyszervezeten keresztül kapcsolódott be a segítségnyújtásba és adományozásba. Az **önkormányzati, kormányzati intézmények** (beleértve az iskolákat, szociális és egyéb intézményeket) a szervezethez kapcsolódó segítők 24%-át mozgósították, és sokan említették a **vallási közösségeket**, egyházi intézményeket (17,5%), különböző piaci aktorokat, elsősorban bankokat, áruházláncokat (9%) és civil szervezeteket (8%).

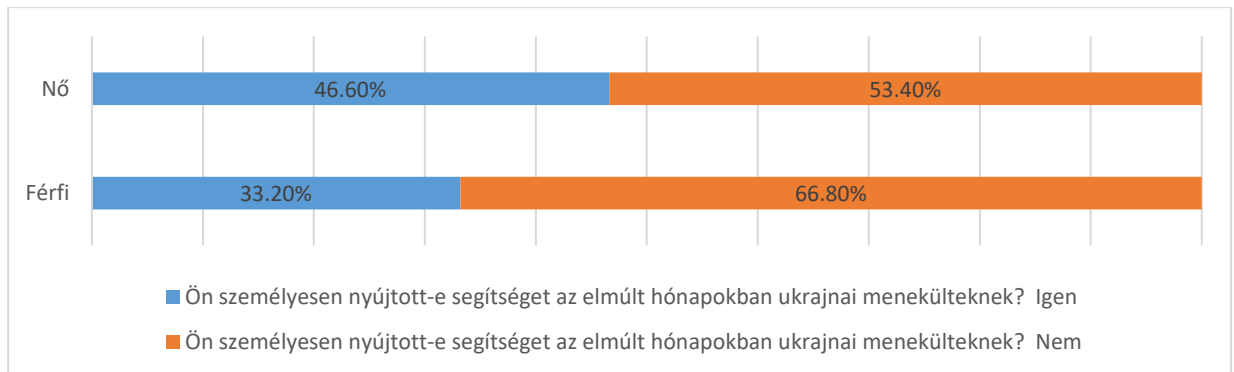
Felmérésünk megerősíti azt a médiából és a gyakorlatból ismert jelenséget, hogy a menekültek ellátása hatalmas mértékben hárul az egyébként is leterhelt **gondoskodási szektorra**: messze a legmagasabb a segítők aránya (58%) a közsféra egészségügyi, oktatási, szociális szegmenseiben. Emellett kissé felülreprezentáltak a segítők a kormányzati és önkormányzati szektorban, valamint a saját vállalkozással rendelkezők között, mindkét csoportban 42%.

1. Ábra. A segítségnek a megkérdezett munkáját jellemző ágazat szerinti megoszlásai

Ezzel összefüggésben a segítségnyújtás nemi egyenlőtlenségei is figyelemreméltóak: **nagyjából másfélszer annyi nő** vett részt a segítségnyújtásban, mint férfi.

2. Ábra. A segítség nemi megoszlásai

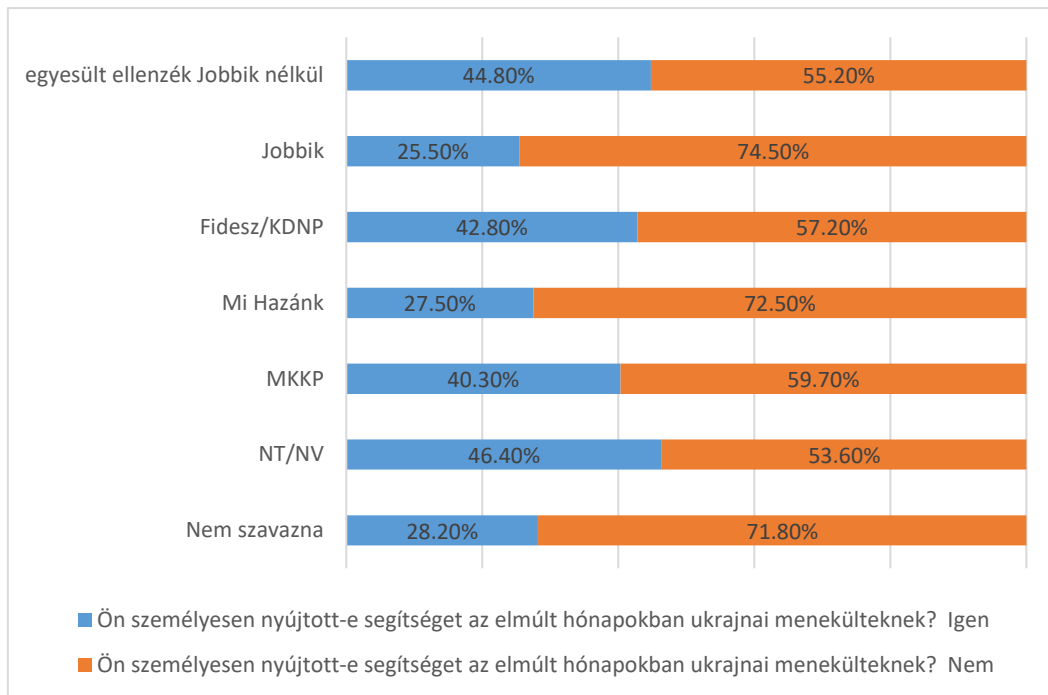

A segítségnyújtás erősen **összefügg az iskolázottsággal**: az érettségivel rendelkezők 46%-a, a felsőfokú végzettségűek 53%-a segített. Ez az arány a szakmunkásképzőt végzetek ill. max. 8 osztályt végzetek közt 24% ill. 31%.

Eközben az **anyagi helyzet kategóriái közt nem találtunk különbséget** a részvételben: a rosszabb anyagi helyzetűek is hasonló arányban vettek részt, mint a jó anyagi helyzetű válaszadók. Ennek többek között, a segítség alacsony belépési küszöbe lehet az oka: az adománypontok és önkéntes kezdeményezések sűrű jelenléte a magyar társadalom különféle szinterein, és a kisösszegű/mikroadományozás számos csatornája a legrosszabb anyagi helyzetűeknek is lehetővé tették, hogy bekapcsolódjanak a segítségbe.

A segítségnyújtásba való bevonódás **összefügg a pártválasztással**, de nem tükrözi a kormánypárt-ellenzék kétosztatú mintázatát. A Jobbik nélküli ellenzék, a Magyar Kétfarkú Kutypárt és a Fidesz/KDNP támogatói átlagon felül voltak aktívak, míg a Jobbik és a Mi Hazánk támogatói az átlagnál jelentősen kevésbé vonódtak be.

3. Ábra. A segítségnyújtás alakulása a pártpreferenciák szerint

A **civil szervezeti részvétel szintén összefügg segítségnyújtással**: a korábbi civil kötődéssel rendelkezők, illetve akik 2015-ben is aktívan résztvettek a menekültsegítésben, azok inkább segítettek. Szintén az átlagnál jóval magasabb a segítségnyújtás az egyház tanításait követő vallásos válaszadók közt.

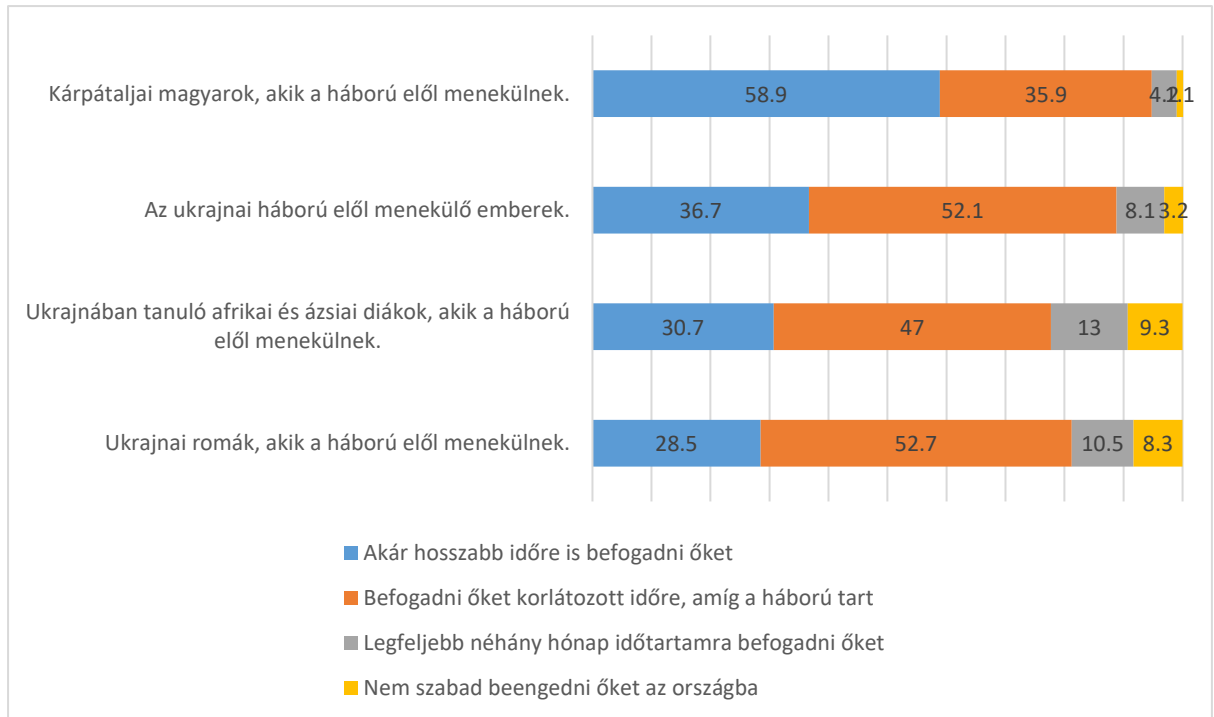
A menekültek magyarországi befogadási hajlandósága, a befogadás időtartama és a menekültek „érdemessége”

A cselekvések, a segítségnyújtás gyakorlatai mellett az **általános segítő szándékokat**, pontosabban a menekültek magyarországi **befogadásának elvi támogatottságát** is vizsgáltuk; valamint e befogadási hajlandóság korlátait. Válaszadóink **69%-a a származási háttértől függetlenül mindenkit befogadna** legalább a háború idejére, a fennmaradó 31% esetében a befogadási szándék vagy rövidebb távra szól, vagy szelektív, vagyis csak bizonyos menekült-csoportokra vonatkozik.

Függetlenül attól, hogy általában az ukrajnai háború elől menekülőkre, vagy specifikusabban az ukrajnai romákra, a kárpátaljai magyarokra vagy az Ukrajnából menekülő afrikai vagy ázsiai diákokra kérdeztünk, a menekültek adott csoportját a válaszadók legalább háromnegyede a háború idejére vagy akár még hosszabban is befogadná.

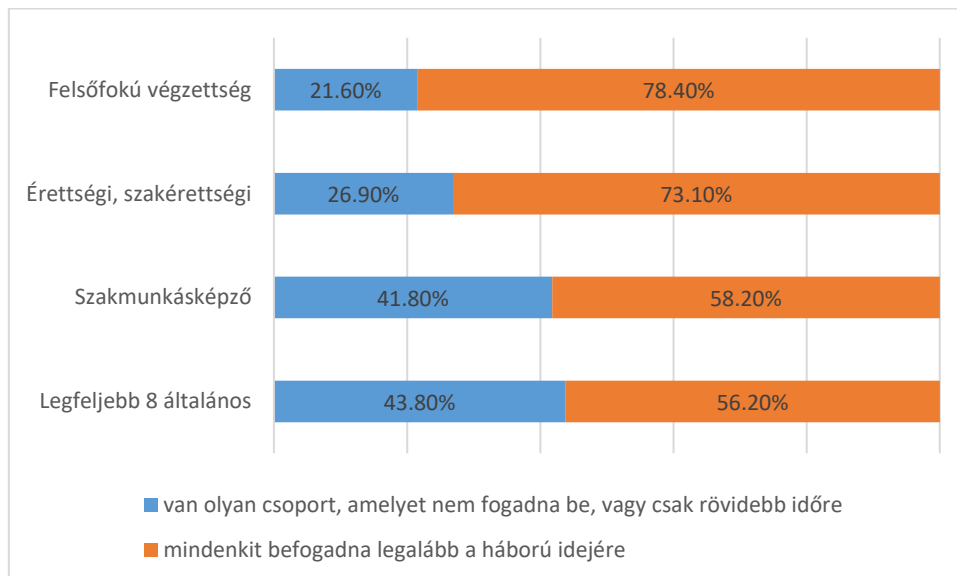
E konszenzus mellett ugyanakkor látványosak az egyes kategóriák megítélésének különbségei is. A kárpátaljai magyarok az egyedüli kategória, akiket a válaszadók többsége (59%-a) háborúnál hosszabb időre is befogadna; az ukrajnai menekültek (általában), az ukrajnai romák és az afrikai-ázsiai országokból származók esetében ez az arány 30-40% körüli; a válaszadók 8%-9%-a a háború elől menekülő ukrajnai romákat és afrikai és ázsiai származásúakat egyáltalán nem engedné be az országba.

4. Ábra. Az ukrajnai menekültek befogadásával kapcsolatos vélekedések megoszlásai

Az iskolai végzettség különbségei nem csak a segítségnyújtás gyakorlataiban, hanem az általános befogadási hajlandóságban is megjelentek: **az érettségivel illetve felsőfokú végzettséggel rendelkező válaszadóink sokkal befogadóbbak** és kevésbé szelektívek. Ebből arra következtethetünk, hogy a szolidáris attitűdök és a segítségnyújtás gyakorlatai jelentősen támaszkodnak az oktatásra, az érettségi vagy felsőfokú diploma megszerzése során szerzett kulturális tőkére, amelynek során a fiatalok a szolidaritás, empátia, felelősség különféle specifikus elképzeléseit, érzéseit és gyakorlatait megtanulják és magukévá teszik.

5. Ábra. A befogadási szándék az iskolai végzettség vonatkozásában

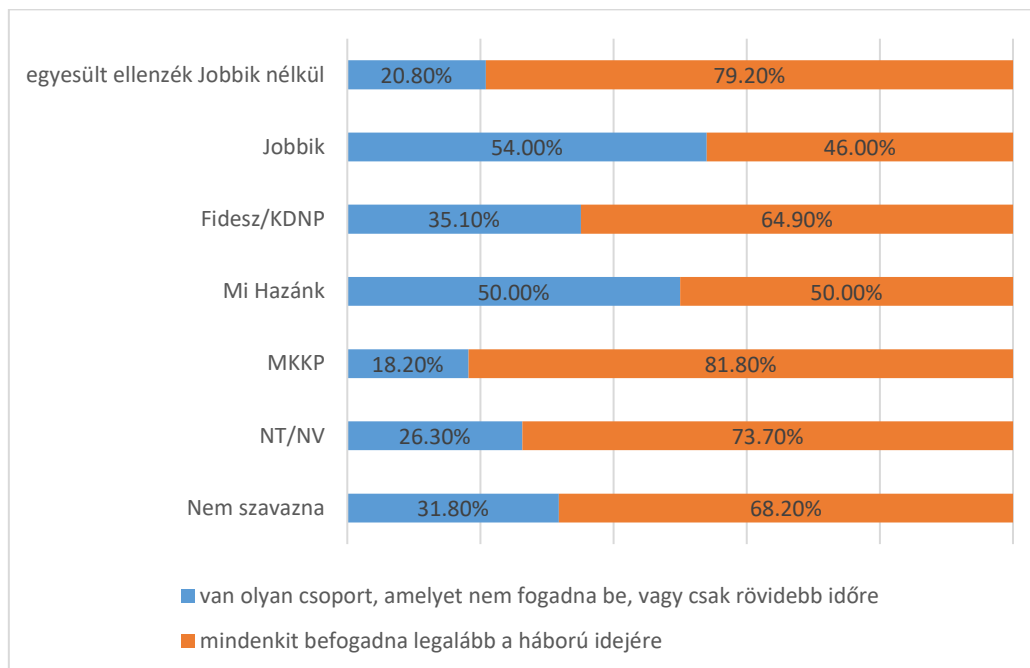

Miközben az anyagi helyzet különbségei a részvételben nem tükröződtek, az általános befogadási hajlandóságban igen: **a megtakarítással nem rendelkező válaszadók közt az átlagnál sokkal kevesebb**

a befogadó (58%); a több mint egy év megtakarítással rendelkezők közt az átlagnál kissé kevesebb (68%). A középső anyagi helyzet kategóriában, a legalább egy hónap, de kevesebb mint egy év megtakarítással rendelkezők közt az átlagnál magasabb a nem-szelektív befogadók aránya.

A **pártpreferenciák szerinti különbségek**: a Jobbik nélküli ellenzék, és a Magyar Kétfarkú Kutypárt támogatói az átlagnál sokkal befogadóbbak (körükben 79%, ill. 82% a nem-szelektív befogadók aránya); a Fidesz/KDNP az átlagnál kicsit alacsonyabb (65%), míg a Jobbik és a Mi Hazánk támogatói közt az átlagnál jelentősen alacsonyabb a befogadási hajlandóság (46%, 50%).

6. Ábra. Befogadási szándék és a politikai pártpreferenciák

Miközben a háborút megelőző **civil részvétel**, és a **2015-ös menekültsegítés** szerint is különböztek a befogadás mintázatai, addig érdekes, hogy a vallásosság szerint nem találtunk kétdimenziós kapcsolatot: a nem vallásosak, a maguk módján vallásosak, és az egyház tanításait követő vallásosak közt nagyon hasonlóan alakult a mindenkit befogadók aránya.

A háborúval, azon belül a nyílt háború kirobbantásának felelősségével kapcsolatos vélemények szerint is vizsgáltuk a befogadók arányának különbségeit. Eredményeink szerint, **akik Vlagyimir Putyint nem tartják felelősnek**, valamint akik Volodimir Zelenszkijt és az ukrán kormányt, és akik az USA-t és a NATO-t nagymértékben felelősnek tartják, ezen válaszadói csoportokban jelentősen alacsonyabb a mindenkit befogadók aránya a teljes mintához képest.

A menekültek percepciója és a hozzájuk kapcsolt értelmezések: humanitarizmus, gazdasági haszon, veszély, politikai kritika

Bár 2015-ben is több százezer ember résztvett a közel-keleti háborúk elől menekülőket segítésében, az akkor mért 3%-os részvételhez képest a jelenlegi nagyságrendekkel nagyobb megmozdulást jelent. Ennek alapját egy **széleskörű, a lakosság 70%-át jellemző vélemény többség** biztosítja, amely szerint az ukrain háborúból menekülőket a háború idejére Magyarországnak kötelessége befogadni.

Ugyanakkor a humanitárius viszonyulás az ukrainai menekültekről való gondolkodásnak csak egyik vonatkozása. A humanitarizmus mellett domináns az az elképzelés, amely a menekültek érkezésére, mint **munkaerőpiaci-gazdasági haszonra** tekint. Ezekkel párhuzamosan pedig él egy olyan elképzelés is, amely a menekültek érkezésében különféle veszélyeket, a magyarországi lakosokat érő fenyegetést lát, a rendelkezésre álló munkalehetőségek, a „saját” rászorulókat ellátása, vagy az oroszországi politikai kapcsolatok terén.

Ez a veszélyérzékelés erősebben összekapcsolódik a segítő szándékokkal, pontosabban az általános befogadási hajlandósággal, és csak gyengébben a segítségnyújtásban való cselekvő részvétellel. Ennek oka lehet, hogy a segítségnyújtást nem feltétlenül tudatosan elhatározott segítő szándék vezérli, hanem egyéb tényezők önkéntelenül is kiválthatják, pl. a menekültekkel való személyes találkozás zsigeri tapasztalata, vagy a segítségnyújtás normája, a cselekvési minta, amelyet mindenki más is követ.

A hétköznapi értelmezésekben megjelenő **idegenellenes, menekültellenes képzetek** részben a korábban domináns menekültellenes elképzelések maradványai – a jelenlegi politikai és médianyilvánosság az ukrainai menekültek fogadásának veszélyeit **egyelőre alig** tematizálja, a humanitárius szolidaritás és a gazdasági haszon értelmezések dominálnak. Ugyanakkor a veszélyérzékelés és az alacsonyabb befogadási hajlandóság az oroszországi háborús perspektíva elfogadásával, az ukrán kormány és a nyugati politikai aktorok felelősségének hangsúlyozásával is összekapcsolódik. Ez a jelenlegi politikai kommunikáció az általános befogadási hajlandóságot is gyengítő, közvetlen hatása.

Mindezek alapján kutatásunk kettős képet tár elénk. Egyrészt rámutat a **magyarországi civil szolidaritás kivételes lendületére, mozgósító erejére** a szomszédunkban zajló nyílt háború kontextusában. Másrészt az eredmények rávilágítanak a **civil szolidaritás hatáira és sérülékenységeire** is: a **személyes erőforrások jelentette korlátokra** (pl. a rendszeresség hiányára), a **terhek elosztásának egyenlőtlenségeire** (a fizetett-nem fizetett részvétel nagyságrendi különbségeire, vagy a különféle gondoskodó szektorok túlterheltségére). Nem utolsó sorban kutatásunk rámutatott a civil szolidaritás egy további sérülékenységeire: a politikai nyilvánosság múltbeli és jelenbeli diskurzusai jelentősen befolyásolják a szolidaritás korlátait és megjelenési formáit, hatalmi pozícióknak és hatalmi érdekeknek alárendelve azokat.

Kutatásunk ugyanakkor számos kérdést hagy megválaszolatlanul: a magyarországi lakosság percepcióit elemzi, mindeközben a civil szolidaritás címzettjeinek perspektívája, tapasztalatai teljesen kimaradtak. Továbbá, e kutatás csak korlátozottan alkalmas a szolidáris attitűdök és segítő gyakorlatok időbeli alakulásának vizsgálatára. Eredményeink a 2022. júniusi állapotokat tükrözik, azóta mind a háborús helyzet, mind pedig a tágabb gazdasági-politikai kontextus folyamatosan változott: Mindez az ukrainai menekültek iránti szolidaritást is bizonyosan alakította. A menekültek tapasztalatairól, a segítővel kialakuló kapcsolataikról és a feléjük irányuló szolidaritás időbeli változásairól jövőbeli kutatások adhatnak majd képet.